

Transskription af:

Obscuritas

2:2 Den flammende grav: Da en sydvestfynsk høvding dør, bliver hans lig brændt foran hundredvis af tilskuere

Vært og tilrettelægger: Louise Lindblad

Medvirkende: Mogens Bo Henriksen, museumsinspektør Museum Odense og Poul Grinder-Hansen, fortæller

Redaktør: Rikke Caroline Carlsen

Fortæller: Flammerne danser højt i luften over liget på det åbne bål. På en flere meter høj opstilling af træ ligger den døde høvdings krop højt placeret i det sydvestfynske bakkelandskab. Alle øjne er rettet mod ham. Det åbne landskab er som en kæmpe scene. Ligbrænding skal kunne ses fra fjerne egne. Og mens lyden fra luerne runger, grædekonernes klagesang lyder, våben og uld ofres, og flintstykker sprænges i bålet, flammer overvejer de mange fremmødte den transformation, der vil ske over de næste timer. Liget fra en kendt person. Deres døde høvding bliver til en forfullet torso og til sidst hvidbrændt ben. En stor mand sendes denne dag til efterverdenen med manér, og det her er din invitation til en helt enestående begravelse i bronzealderen.

Louise Lindblad: Du lytter til Obscuritas. Det her er sæsonen om dødens ritualer. Vi er stadig i Danmarks begyndelse, i oldtiden, men vi bevæger os lidt frem i tid. Fra stenalderbøndernes kollektive gravkamre, som vi hørte om i første afsnit til en brandkrav i yngre bronzealder, hvor det nu er det enkelte individ, den døde høvding, som på alle måder er i centrum.

Mogens Bo Henriksen: Skal vi forestille os, at vi står i det her åbne landskab. Vi står på en forholdsvis markant bakketop. Der ligger allerede gravhøje rundt omkring os her i landskabet, som forfædrene flere generationer tilbage har bygget op. Man har stablet et gigantisk bål op, måske seks gange seks meter eller noget i den stil og 2-3 meter i højden. Oven på det her bål har man placeret den døde. Det er en mand, man har placeret ham sammen med hans forskellige former for værdisymboler. Det er hans sværd for eksempel. Det er muligvis en lur. Det er, og det lyder helt skørt, dele af en vogn, som er fremstillet nede i Mellemeuropa et eller andet sted. En træbygget vogn med bronzebeslag på transporteret hele vejen herop, som så bliver brændt af på det her bål. Det er hans smykker, som dels er lavet af bronze og dels af guld. Og så er det noget som er virkelig eksotisk. En ring af jern. Det er det første jern, vi overhovedet kender fra Danmarks oldtid.

Det har vores helte her fået med sig i denne her begravelse. Så skal man forestille sig, at uden omkring har der været et kæmpe tabernakel. Det her, det har ikke været... Der er ikke kommet en bedemand og brændt ham her af, mens hans helt private familie har stået ude omkring. Der har måske været hundredvis. Jeg ville ikke engang blive overrasket, hvis der havde været tusindvis af mennesker sammen med os her.

Louise Lindblad: Og hvem er du, Mogens? Vil du præsentere dig selv?

Mogens Bo Henriksen: Ja, jeg hedder Mogens Bo Henriksen. Jeg er museumsinspektør ved Museum Odense. Jeg er arkæolog af uddannelse, og jeg har blandt andet gravet rigtig meget ned i området her omkring Voldtofte og Flemløse på den sydvestlige del af Fyn.

Louise Lindblad: Vi er til en begravelse i tiden omkring år 800 før Kristus. En vigtig person er død. Måske en høvding eller en præst, og liget af ham ligger på den bronzebeslåede vogn på toppen af en bakke på opstabilede brænde. Han er omgivet af enorme gravhøje, hvor de andre døde forfædre ligger begravet, og lige i kanten af en af dem sidder Mogens Bo Henriksen og jeg nu cirka tre tusind år senere på to trebenede jagtstole. Med ansigterne rettet mod syd, kigger vi ud over det bakkede landskab, mælkebøtterne der er maler landskabet gult, bøgetræerne, der er ved at springe ud. Vi kan se, så langt øjet rækker ud over Helnæsbugten og helt over til hertugdømmerne.

Mogens Bo Henriksen: Vi står faktisk i det, vi kan kalde centerstedet i Danmarks yngre bronzealder, og det er dér i tiden omkring 800 før Kristi fødsel. Det er ligesom nogle få hundrede år før jernalderen begynder, og der kan vi se, at der i løbet af tilsyneladende ret få generationer vokser et et rigdomscenter frem her på den sydvestlige del af Fyn. Vi kan se, at gravene akkumulerer en mængde værdigenstande, smykker, redskaber, våben, ædelmetal og guld for eksempel. Vi kan se det på nedlægninger man har foretaget i moser og vådområder i området her. Der bliver nedlagt meget betydelige mængder af værdigenstande. Vi kan se det på de utroligt store gravhøje, der bliver opført. Vi sidder lige i kanten af en af dem her - en meget betydelig stor gravhøj, der blev opført i området her. Og så er der nogle elementer i for eksempel udsmykningen af genstandene her i området, som skiller sig ud fra naboområderne og på nogle måder også skiller sig ud fra resten af landet, som gør, at vi kan se at det her i Voldtofte-området her er sådan et rigtig rigdomscenter.

Louise Lindblad: Den her, nu kalder jeg ham for en høvding, vigtige persons begravelse, som vi jo skal med til i dag, den er foregået lige her bag os.

Mogens Bo Henriksen: Ja, det er sådan, at hvis vi nu taler om det her inde i Voldtofte som et et residensområde, altså et bopladsområde for datidens elite, så havde datidens elite også et begravelsesområde. En nekropol ville man kalde det, hvis man var nede i Middelhavsområdet, og det er den, vi sidder lige midt i her. Herude har man ikke boet på det her tidspunkt. Der har man

kun begravet, så der var altså de levendes verden ind i Voldtofte, og så her ude på Voldtofte Vestermark, der har man de dødes verden.

Louise Lindblad: Hundredvis, måske tusindvis, af mennesker er mødt op her i de dødes verden for at tage afsked med en stor mand.

Mogens Bo Henriksen: De har selvfølgelig, når de har været her, så de skulle have noget at spise, så man har tilberedt mad. Der har været bål rundt omkring, hvor man har lavet mad og kunnet få noget at drikke. Der har været teateroptog, der har været trut i de her luer, og man har stået måske oppe på toppen af nogle af gravhøjene og blæst i de her luer. Måske har man lavet optog med denne her kørevogn inden manden blev brændt af, for at fortælle om... Man har udspillet et teaterstykke der har fortalt hans livshistorie. Der har været grædekoner der har grædt og ja, man kan næsten forestille sig, der kan være sket hvad som helst, teater og musik af forskellige slags, inden man er nået til den der handling, hvor man putter den døde op på på bålet og tænder og tænder ild til det.

Louise Lindblad: Det tager mellem fem og otte timer at brænde et menneske af under åben himmel, og mens det sker, mens flammerne danser højt i luften, og lurerne og stemmerne og gråden fra grædekonerne skaber lydteppet, står der personer og passer og plejer bålet. De sikrer, at den døde ikke falder ud, at konstruktionen ikke kollapser, og de smider løbende nyt træ på for at holde liv i flammerne.

Mogens Bo Henriksen: Men, man kan også smide alt muligt andet på. Man kan kunne smide væsker på, som skabte røgeffekt for eksempel, og lydeffekter. Man har kunnet smide planter på, som gav særlig røg, som man så kunne fortolke og bruge til at forstå. Hvordan slap hans sjæl nu ud og ind i den nye verden, han skulle være i? Det kunne være planter, som gav særlige duffeffekter og alt mulig andet i virkeligheden.

Louise Lindblad: Og har alle de her hundredvis, måske tusindvis, af mennesker haft sådan fuldstændig frit udsyn til det her lig. Og hvordan har det her lige udviklet sig over de her timer, der er gået?

Mogens Bo Henriksen: Det er jo det, der er noget af det mest spektakulære ved sådan en kremering, der foregår i det åbne rum, som vi kan se. Det kan man jo gå ind på YouTube i dag og se, hvordan det foregår i Indien, for der er det en del af begravelsesceremonierne, i dag. Man optager det her, man er simpelthen med helt inde, nærmest, i liget at optage det, så familien har mulighed for at følge med, hvis de ikke har mulighed for at være til stede. Så det her med ligesom at være en praktisk del af handlingen, det har også været centralt og den handling eller den udvikling, der er foregået over tid, mens man ser det her, er fra et lig, som man jo kan genkende som en person. Det var den lokale præst eller høvding, denne her øvrighedsperson, som transformeres først til en sort, uigenkendelige og uhyggeligt udseende torso, som bliver fuldstændig forkullet. Og til sidst, når processen er endt der efter nogle timer, så er det en bunke af

hvidbrændte knoglestumper på højst 10 centimeters størrelse. Så der foregår jo i kremering behandlingen her, der foregår en reduktion, kan man se reduceres fra et lig til en bunke brændt ben, og samtidig transformeres det fra noget, som man kan kalde kød og blod, og så til en bunke af hvide uigenkendelige stumper. Så det er sådan en voldsom omformelsesproces, der foregår.

Louise Lindblad: Hvorfor er det vigtigt at være vidne til den her transformation, som han gennemgår?

Mogens Bo Henriksen: Jamen, der kan man sige, det kan vi ikke direkte læse i de arkæologiske kilder. Der kan vi lade os inspirere af den måde, det foregår på de steder, hvor man stadigvæk i dag praktiserer ligbrænding under åben himmel. Der, hvor vi kan konkludere, at noget lignende må have været tilfældet her er, at hvis det med kremeringen bare var et spørgsmål om noget rent praktisk, at man skulle bortskaffe et lig som et led i et begravelsesritualer på den mest hensigtsmæssige måde, så ville man ikke have gjort det i sådan et åbent bål. Langt, langt størstedelen af den energi man investerer i det, altså brændsel, varmen derfra, som er det der fortærer liget, det forsvinder lige op i den blå luft, rent ud sagt. Så hvis man skulle ha gjort det rationelt, så skulle man have gjort det i et lukket rum. Altså en ovn, sådan som man gør i dag, når man kremerer. Så kunne det ikke være en del af en offentlig handling, men så derfor kan vi se at denne her offentlighedsaspekt, åbenhedsaspektet i det, det må have været noget der har været rigtig rigtig centralt i handlingen, og det svarer altså til, hvad vi ser i Asien og Indien i dag, og hvad vi også kender fra skriftlige kilder fra 1800-tallet.

Louise Lindblad: Og bålet har jo også kunne ses langvejs fra.

Mogens Bo Henriksen: Det har selvfølgelig også været en vigtig ting. Det er også derfor, man ikke har gjort det nede i et hul i jorden, var jeg lige ved at sige - en af de lavninger, der er her omkring. Man har gjort det oppe på en bakketop, hvor det kunne ses på afstand. Og det er slet ikke utænkeligt, at sådan handling for eksempel har foregået om natten eller i den mørke tid af døgnet. Fordi det er jo der, hvor flammer ligesom, og lys, får en ekstra dimension. Om dagen kan du skabe røg, som har en visuel effekt, og i mørket kan du skabe flammer, som kan give en visuel effekt, og det kan du skrue op og ned på ved at lave bålet større eller mindre eller ved at tilsætte nogle ting som kan gøre... Altså hvis du tilsætter store mængder tørt et-eller-andet på én gang, så skaber du en voldsom effekt, og hele processens formål er i høj grad at skabe en atmosfære og skabe en stemning, som rammer dem, der står uden omkring bålet, som meget direkte. Fordi når man står over for sådan et kæmpe bål, så er der jo det visuelle. Altså alt det her med farverne og lyset og ligets transformering og gravgavernes transformering. Prøv at forestil dig sådan en stor vogn, der står heroppe på... Du ser den kollapse og falde sammen og bliver til aske og ingenting. Samtidig er det varmen, som rammer dig lige ind i ansigtet. Det er også lugtene.

Louise Lindblad: Hvad lugter..? Hvordan lugter der, når et lig bliver brændt på et åbent bål?

Mogens Bo Henriksen: Det lugter ligesom, når du rister pølser på et åben bål. Sådan stort se det. Mange har en forestilling om, at det her det må lugte ganske forfærdeligt, men det er en kobling mellem et at et lig, det må lugte, og så når man så brænder det af, så må det lugte meget værre. Jeg har selv foretaget en række ligbrændingseksperimenter. Jeg skal skynde mig at sige, at det er med grise som stand-in for mennesker, og de lugter bare af ristet kød. Der hvor at... I den fase af en afbrænding, hvor et bål det ikke lugter godt, det er indtil at temperaturen kommer op. Man kan ligesom sådan inddele det i nogle faser, nogle helt bestemte faser, og det ved man jo også fra når man brænder haveaffald af, eller man tænder et spejdebål for at skulle riste pølser eller hvad det er. I starten, så ryger det og så kommer der blågrønne gasser og sådan noget, men på et tidspunkt så bliver varmen så høj, at de her gasser og de dels stiger lodret op og dels så brænder de direkte af. Og så lugter det sådan set bare brændt træ, og så kan man måske lugte lidt lidt brændt kød, men det er på ingen måder ubehageligt. Synet er ikke særlig rart i virkeligheden, fordi... Det er også en del af den visuelle effekt, at liget bevæger sig lidt, også når det ligger, og det gør det simpelthen fordi at ligamenterne og musklerne trækker sig sammen, når de bliver varmpåvirket og så får de... Et lig får det man kalder 'bokserattitude'. Armene bliver trukket op foran kroppen, og benene trækker sig op under kroppen, så det ser ud som om, at man sådan lige er klar til at ligge i bokserstilling indtil at kroppen så ligesom falder fra hinanden. Og det foregår ret hurtigt når man bliver påvirket af varmen. Og det kan jo også give anledning til at dem der står omkring, de tror "Sker der noget? Hvad laver han oppe på bålet? Lever han videre? Er han ikke helt død eller hvad?". Det kan også give anledning til fortolkning: "Hvordan var det nu, at bedstefar han agerede, mens han lå på bålet?". Eller man kan huske, at den eller den person i slægten opførte sig på en helt særlig måde, og så kommer der også lyde fra kroppen. Jamen, det er sådan pibelyde, vil jeg sige nærmest. Fordi når, for eksempel, bughulen, den punkterer... Når kroppen bliver varmet op, så bliver gasserne der er inde i bugen bliver jo varmet op, og så bliver kroppen spilet op, og så på et eller andet tidspunkt... Undskyld nu går jeg ulækre detaljer. Så på et andet tidspunkt, så brister denne her bughule jo, og så kommer der lange strint ud af de væsker, man har inde i kroppen. Og der kommer der sådan pibe-lyde der, samtidig med at træet også giver lyde fra sig. Det ved vi, at når man smider et stykke træ ind med knaster på, så bang siger det. Og det er jo noget, man også kan forstærke ved, at man så for eksempel kan smide flint inde på bålet, hvis man gerne vil have de her lydeffekter. For det lyder ligesom en kineser, man springer af. Bang, siger det, og det kan vi faktisk se, når vi udgraver de her ligbrænding i stedet nogle gange, at man har smidt flint på, og det kan kun være for at skabe den her effekt.

Louise Lindblad: Altså, jeg kan slet ikke, når du fortæller det her, forestille mig selv at skulle stå og overvære en jeg elsker, som er afdød ved døden, gå igennem den her proces. Jeg kan dårligt nok lide at tænke på selve kremeringsprocessen, som jo sker i et lukket rum i dag. Altså jeg synes det er svært sådan at forestille sig selv at skulle stå som tilskuer til det her.

Mogens Bo Henriksen: Ja, og jeg tror, at hvis du går ned til Ganges og står og taler med familier til nogle, der er ved at brænde deres elskede forfædre af, så vil de sige præcis det samme som dig. Vi kan ikke forstå, hvordan kan du dog få dig selv til at tage din afdøde, putte dem, først ned i en trækasse, og bagefter putte dem ind i en lukket ovn. Du er ikke engang til stede selv. Du sidder 30 kilometer derfra, og hvordan kan du gøre det mod dine forfædre? Du skal da se, hvad der sker, når han bliver transformeret fra en levende del af samfundet, over et lig, til at blive en forfader. For det er jo det, der sker i forbindelse med begravelseshandlingen. Der går du fra at være en optaget del af samfundet til at være en forfader, og det var allerede på det tidspunkt, hvor man begynder at

skabe historien om, hvem ens forfader var og iscenesætte den fortælling. Hvordan kan du ikke være en del af det? Så det er jo et kulturmodsætningsforhold der som både på tværs af kulturer, men også på tværs af tid, kan være vanskeligt at forstå.

Louise Lindblad: Bålet er brændt ned, og asken er ligesom kølet af. Og hvad sker der så herfra?

Mogens Bo Henriksen: Jamen nu er der gået et sted mellem 1 og 2 dage afhængig af hvor stort bålet her, det har været. Og der ligger sådan et ulmende bål tilbage, hvor der ligger et askelag. Der ligger lidt trækul og der ligger måske ude i periferien, sådan lidt ikke helt afbrændte træstykker. Og nu kommer så den næste del af arbejdet. Nu skal det her båltag, som vi kalder det, det skal sorteres. Man skal have samlet knogler sammen fra den døde og noget af det gravgods, den døde har haft med, som man kan finde som bronzesmelteklumperne, guldsmelteklumperne og hvad det nu er nede i bålasken her.

Louise Lindblad: Hvem står for denne her sortering?

Mogens Bo Henriksen: Det har jeg selvfølgelig ikke nogen arkæologisk evidens for, men jeg vil tro, at det er noget, som er knyttet, dels til de rituelle specialister, som har været en del af tolkningen af hele handlingen eller forståelsen af hele handlingen, men jeg vil også tro, at det er noget familien har været knyttet tæt op på. Det er også noget af det, vi kan se nogle gange i de samfund, hvor man stadigvæk praktiserer det her i dag, at det er centralt, at man ligesom er med helt inde i maskinrummet hele vejen igennem handlingen. Tidligere, der har man haft en forestilling om, at det var et forfærdeligt svineri og lave det her, og at det var meget besværligt at finde alle resterne af den døde. Men jeg har jo lavet de her ligbrændingseksperimenter, hvor det har vist sig, at det er i virkeligheden ganske ukompliceret, fordi man kan bruge nogle af de samme teknikker, som har været meget velkendte dengang, som man brugte, når man sorterede avner fra korn. Man blæser simpelthen på det her aske, og det, der så sker er at de lette fraktioner - det er selve asken, og det er trækul - det blæser væk, og så ligger de tunge fraktioner tilbage, og det er de brændte ben og de smeltede bronze stumper og alle de her ting. Og så kan man lige så stille og roligt samle dem op, og så kan man faktisk, har mine beregninger vist, fjerne 95% eller mere af det der er tilbage i løbet af ganske kort tid. Så det er slet ikke noget større problem at samle det op. Og skelettet vil ligge nogenlunde samlet og fragmenteret ned til nogle stumper på en 5-7 centimeter størrelse, langt overvejende.

Louise Lindblad: Så der er ikke en masse mennesker på det her tidspunkt.

Mogens Bo Henriksen: Der behøver ikke at være det, men jeg vil faktisk tro, at der er det, fordi det igen ligesom er vigtigt, at det her det er en del af den... Det er centralt, at man ligesom er med. Det er ikke noget man udliciterer til en bedemand, om man så må sige: at du får en pose penge, og så tager du dig af det her. Det er stort set den måde, vi gør det på i dag, og så får vi en urne tilbage med de knuste, velassorterede brændte ben. Nej, det har været vigtigt at være med og være med til at sikre, at forfædrene kom ind i det nye univers, hvor han skulle være. Det var også

vigtigt, at man valgte præcis de ting ud fra ligbålet, eller fra ligbrændingsstedet, som skulle med videre, fordi det skifter lidt over tid. Var det vigtigt, at der for eksempel kom noget af bålet med eller ej? Var det vigtigt, at hele liget kom med eller ej? det var ikke altid vigtigt nemlig. Faktisk ofte var det kun en del af liget, der kom med, eller af knoglerester der kom med. Var det vigtigt at alle gravgaver så kom med videre, eller var det kun noget af det der skulle med? Og så videre og så videre. Og i vores grav her, der kan man se, for eksempel, at det var vigtigt at rester af bålet kom med, fordi der blev fundet ikke mindre end 52 liter trækul i den gruppe, hvor også der lå de brændte knogler fra den døde, som... hvor det ikke var hele liget der var med. Og vi kan også se, at det kun er en del af det udstyr, der har været med på bålet, som er kommet med i graven. Andet af det må være...

Louise Lindblad: Jeg skulle til at spørge: hvor er resten af ham og resten af tingene?

Mogens Bo Henriksen: Det er det evige mysterium, og det er nemlig igen ligesom med til at understrege hvor... Er de her begravelsesritualer, hvor man inkluderer ligbrænding, at de er flerfasede, at man også skaber nogle produkter, som man kan bruge i flerfasede og handlinger. Og nu siger jeg noget, der er mærkeligt. Det kan være, at man har gemt nogle af de her ting som en form for relikvier, haft dem med og brugt dem i det levende samfund og båret rundt på dem. Måske har man haft kulthuset, hvor man har opbevaret dele af det her materiale, så man kunne tage dem frem og vise dem frem ved særlige lejligheder igennem generationer, så har man måske haft, det man kalder et columbarium i dag, altså et sted, hvor man opbevarede urner. Men når man har haft særlige kulthuse eller dødehuse, hvor man har opbevaret dele af de døde forfædre til brug i forskellige former for ritualer.

Louise Lindblad: Måske blev portioner af den døde høvding fordelt ud i de elementer, som man mente kosmos bestod af: jord, vand og luft. Måske tog hans familie dele af ham med hjem til de levendes verden, til landsbyens bedehus, så han på den måde kunne leve med videre i fællesskabet. Det her med at dele den døde op eller splitte den døde ad, eller hvad man kan sige, det var også noget, som de gjorde i bondestenalderen. Det er i hvert fald noget jeg har talt med Flemming Kaul med om i det første afsnit. Da jeg lavede det afsnit med ham, og ligesom inden jeg gik ind til det, da tænkte jeg, at det var meget morbidt og sådan ledte mine tanker hen på noget usømmelig omgang med lig og sådan, men jeg må sige sige. Efter jeg har optaget afsnittet med Flemming, så kan jeg faktisk godt se det smukke i de tanker der ligger bag.

Mogens Bo Henriksen: Det man kan sige, hvis vi ser bredt på fortidens begravelsesritualer. Meget af det, der er foregået der, det vil i dag, i strafferetslige sammenhænge, blive betragtet netop som usømmelig omgang med lig. Men sådan har man slet ikke betragtet det på det her tidspunkt. Altså, vi kan jo se på moseligerne som et eksempel, og moseligerne er jo noget, der starter, eller har et højdepunkt, her i denne her periode, hvor man ellers jo foretager ligbrændinger i bredt omfang. Men også det her med, at dele ligene op. Måske har man også i nogle tilfælde faktisk parteret den døde, før man har brændt dem. Måske har man skeletteret dem, før man har brændt dem. Det er nu især et jernalderfænomen, at vi kan se det. Men man har ikke haft en holdning til den form for omgang med liget, som vi har i dag. Plus, at i dag har vi opfattelsen af graven som et lukket rum. Det er et sted, hvor du deponerer den døde. Der skal den døde ligesom

blive liggende til evig tid. Og ikke nok med det, den døde skal være til stede in toto, altså som hele kroppen, for det er jo en del af den protestantiske religiøse tankegang, at det her med, at der skal man så ligge, indtil man genopstår ved dommedag. Men der er jo lidt bevægelse i det, kan man sige, fordi i dag, der ser vi jo, at man begynder igen at genfortolke på de her ritualer i forbindelse med, især i forbindelse med praktiseringen af brandkravskik eller ligbrændingskik som jo er mere end 80% af befolkningen her i Danmark. Hvis du for 50 år siden havde sagt til nogen, at du gerne ville brændes, og så ville du smides ud i havet, så ville de have sagt med det samme: "Er du sømand?" Men sådan er det ikke i dag.

Mogens Bo Henriksen: I dag er der faktisk rigtig mange, der bliver brændt og bliver smidt eller drysset ud over åbent hav som en genfortolkning af nogle gamle ritualer, som jeg er sikker på, at man også har praktiseret i meget betragteligt omfang i oldtiden. Og det er jo noget, vi kender over hele jorden. Og det her med ligesom at blive delt op og blev begravet flere steder, er jo heller ikke et ukendt fænomen i dag. Vi skal ikke længere tilbage, end da prins Henrik blev begravet for nogle år siden, hvor han blev brændt, og dele blev sat ned i haven ved Fredensborg. Den øvrige del af ham blev drysset ud i havet, fordi han havde stor tilknytning til begge steder. Så det vil sige, der er ligesom den personlige fortolkning, som er bundet op på personens relation til bestemte steder eller bestemte landskaber eller andre elementer. Og der tror jeg faktisk, at det er noget af det, vi vil se mere og mere i praktiseringen af begravelsesskikke fremadrettet. De vil få det her personlige element med, fordi den del der foregår i kirken, det er jo styret af nogle forholdsvis faste rammer på den ene eller den anden måde. Men det der ligesom skal ske bagefter, det vil man godt selv. Og måske også det før, det vil man meget gerne selv have et personligt fingeraftryk på. Der bryder man sig ikke så meget om den der anonymitet, og der vil jeg sige, der kan man jo nok godt lade sig inspirere lidt af det vi tolker ud af oldtidens ligbrændingsskikke og brandkrav og se hvad der er muligheder.

Louise Lindblad: Vi skal have afsluttet den her høvdingens begravelse. Hvordan sker det?

Mogens Bo Henriksen: Her er der virkelig fuld knald på. Det kan godt være, der har været fuld knald på under hele forberedelserne og under kremeringen, men det går næsten helt amok, da man så skal rejse et monument over ham. Fordi man samler græstørv fra et kæmpe areal, adskillige hektar, sammen og bygger en høj på 25-26 meter i diameter og måske otte meter i højden, bygger den fuldstændig omhyggeligt op omkring den grube, hvor man har placeret rester fra ligbålet og rester fra, hvad hedder det, den døde og hans udstyr, og har lagt det ned i. Det har man dækket med en flettet halmmåtte, bygget en lille huskonstruktion af flettede træpinde hen over som en markering af gravstedet, og så har man så bygge den store gravhøj op over. Det må have taget ganske lang tid. Man kan se, at man har bygget et skabelon op af sådan, du forestiller dig et risgærde i lagkagesnit, har man bygget op for at have en skabelon at bygge højen op efter, og så har man sikkert slæbt enorme mængder vand til og vandet undervejs for at kunne stampe de her græstørv omhyggeligt sammen. Så det har været et myretuearbejde uden lige at slæbe alt det her til. Og det forestiller jeg mig er noget, der er foregået umiddelbart efter, at kremeringen har fundet sted. Og jeg forestiller mig også, at det er noget, som har taget ganske lang tid at bygge denne her høj op, for først skulle du ud og grave eller pløje de her græstørv af i et stort område og slæbe dem til, bygge det op, hæld vand på og så først efter det, så var var hele arbejdet færdigt. Så der kan

også været en masse ritualer forbundet med det. Igen, altså, madlavning, fester, optog, lurblæseri og hvad ved jeg.

Louise Lindblad: Det lyder helt, helt vildt.

Mogens Bo Henriksen: Det er jo en, nu vil jeg kalde det her en kongebegravelse, for jeg tror dybest set, at de øvrigheds personer, der ligger begravet i de høje her, er nogen, der kommer fra et præsteskab. De har nok haft en økonomisk og politisk magt, men de har i høj grad også haft en religiøs magt, og det har også afspejlet sig givet i den form, som ritualerne her på stedet har haft.

Louise Lindblad: Nu har du arbejdet med ligbrænding i 40 år. Har det rykket noget ved dine egne ønsker og tanker omkring, hvordan du skal herfra?

Mogens Bo Henriksen: Jeg skal helt sikkert kremes, når jeg er død, og det ligger der på ingen måder nogle religiøse ting i. Men jeg synes faktisk, at denne tanke om, at man bliver brændt op til ingenting. Jeg synes i virkeligheden den er ganske smuk. Og så selvfølgelig også den der tanker om at ligge i jorden og blive spist af orme, den har jeg ikke så meget mod på, og jeg er sikker på, at det er ikke den måde de har tænkt på i oldtiden. Det har været en helt fasttømret forklaring på, hvorfor de valgte det ene frem for det andet. Det er jo definitive valg, og der er en ting, der er helt sikker, det er, at man kan ikke gøre det om.

Fortæller: Du har lyttet til historien om en flammende grav i den tidlige bronzealder, hvor en imponerende forestilling med stor rituel rigdom har båret den døde til det hinsides. Selvom meget har ændret sig på 3000 år, selvom vores tids flade græsarealer på kirkegårdenes anonyme urnegravpladser står i kontrast til den enorme gravhøj, der blev rejst over høvdingen. Og selv om vi brænder vore døde i lukkede rum, så ønsker vi måske grundlæggende meget af det samme i vores tid: at tage en personlig og enestående afsked, hvor vi mindes og husker dem, vi elsker. For det er jo sådan, at de døde lever videre i de fællesskaber, der overlever dem.
[violinspil]

Louise Lindblad: Obscuritas er produceret af Louise Lindblad for Vores Tid med støtte fra William Demant Fonden. Redaktør er Rikke Caroline Carlsen. Du kan finde flere podcasts om historie ved at søge på Vores Tid i din podcastapp.

[Vores Tid – Nationalmuseets Mediehus](#)

[Obscuritas 2:2 Den flammende grav](#)

Produceret af Louise Lindblad for Vores Tid